

6. Стадії проведеної юридичної дії: а) підготовка рішення (документу); б) прийняття рішення (документу); в) повідомлення щодо змісту рішення (документу) зацікавленим сторонам.

7. Виконання вимог щодо прийнятого рішення (документа): а) ефективність рішення; б) доцільність рішення (наукова обґрунтованість, корисність, своєчасність, узгодженість з законодавчими актами); в) законність рішення (компетентність органу, установи щодо прийняття такого документа, прийняття його у встановлені строки з дотриманням процесуальних вимог); г) ясність, чіткість, лаконічність, зрозумілість, грамотність прийнятого рішення; д) вимоги до зовнішнього оформлення рішення (акуратність, друкована або рукописна форма, наявність необхідних атрибутів).

8. Проблеми та недоліки, що виявилися при проведенні юридичної дії, можливі напрями, шляхи їх вирішення, подолання.

Така послідовність процедури адвокатування може, на наш погляд, сприяти розширенню співпраці соціального педагога в школі з потенційними клієнтами, бути інструментарієм впливу на соціальну ситуацію дитини (сім'ї), мати певне значення для підвищення загального рівня правової свідомості учнів та їх батьків.

Література

1. *Калашник Т.* Соціальна педагогіка: Професійний портрет // Освіта. – 12.01.94. – С.7.
2. *Сидоров В.Н.* Введение в социальную работу. – Ч.1. Аннотация категориального аппарата социальной работы. – Донецк, 1997. – 50 с.
3. Сайт Агентства сприяння соціального розвитку. – Режим доступу: http://www.sdsa.iatp.org.ua/ukr/advokat_2.php.

УДК 37.035 (075.8)

Т.М. Демиденко

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. У статті розглядаються етапи становлення і розвитку педагогіки сімейного виховання як молодій галузі педагогічного знання.

Ключові слова: педагогіка сімейного виховання.

Аннотація. В статье рассматриваются этапы становления и развития педагогики семейного воспитания как молодой отрасли педагогического знания.

Ключевые слова: педагогика семейного воспитания.

Annotation. The article is focused on the stages of formation and development of family upbringing pedagogics as the new branch of pedagogical knowledge.

Key words: family upbringing pedagogics.

Педагогіка сімейного виховання – порівняно молода галузь у системі педагогічного знання. Хоча ідеї сімейного виховання, ролі батьків й інших родичів у цьому процесі філософсько-педагогічна думка накопичувала з давніх часів, однак виділення цієї дисципліни в окрему науку почалося лише з другої половини XIX століття.

Сучасний етап становлення педагогіки сімейного виховання як наукової галузі супроводжується появою численних навчальних посібників з дисципліни для вищої школи, досить різноманітних за змістом і структурою (О. Зверева, А. Ганічева,

Б. Ковбас, В.Костів, Т. Кулікова А. Кузьмінський, В. Омеляненко, А. Марушкевич, П. Щербань та ін.).

У зв'язку з цим важливого значення набувають дослідження щодо узагальнення накопиченого знання, переосмислення історичних надбань, виокремлення тенденцій розвитку науки. Мета пропонованої статті – аналіз історичних та теоретичних аспектів розвитку педагогіки сімейного виховання як молодшої педагогічної дисципліни.

Історичне підґрунтя педагогіки сімейного виховання становлять праці видатних філософів, педагогів, психологів, серед яких Я.А. Коменський, Дж. Локк, Ж.–Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, О.В. Духнович, К.Д. Ушинський, П.Ф. Каптерев, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та ін.

Важливим періодом становлення педагогіки сімейного виховання як науки є кінець ХІХ – початок ХХ століття. Глобальні економічні та культурні зміни, демократизація суспільства спричинили в цей період появу суперечливих тенденцій у розвитку суспільних і міжособистісних стосунків, трансформацію сімей європейського типу, втрату ними окремих функцій, зміну моральних сімейних цінностей. У той час набувають популярності теорія про відмирання традиційної форми моногамної сім'ї, з'являються спроби експериментування у сфері шлюбних стосунків та позасімейного виховання. У перші роки радянської влади заперечуються надбання дореволюційної педагогіки у галузі родинного виховання.

Демократичні зміни у характері сімейних стосунків радянських сімей (середина ХХ ст.) поступово намічають перехід від патріархальної до сім'ї перехідного періоду. Відбувається переоцінка та відродження дореволюційної педагогічної спадщини теорії і практики сімейного виховання, зростає науковий інтерес до родинного виховання, з'являються розробки нових підходів до його організації, шляхів взаємодії суспільних і сімейних форм виховання. Збагачується практика співробітництва сім'ї і школи: батьківські збори, батьківські комітети тощо. Проте позитивний ефект вищезазначених процесів знижується за рахунок домінування державної політики перетворення сімейного виховання на суспільне.

На початку 60-х років ХХ ст. продовжуються зміни у сімейному побуті і шлюбних стосунках: боротьба за сімейне лідерство, зміна змісту різних функцій сім'ї та її діяльнісної основи, збільшення розлучень. Триває процес перетворення складних багатопоколінних патріархальних та сімей проміжного типу в нуклеарні, біархатні, малодітні (Л.В. Волинська, В.М. Дружинін, А.Й. Капська, І.О. Трухін та ін.).

В останні десятиліття ХХ ст. у суспільстві зростає популярність сім'ї як виховного інституту. Переосмислення значення родинного виховання у житті кожної людини, відродження здобутків народної сімейної педагогіки на межі третього тисячоліття дозволили створити нову філософію взаємодії сім'ї та суспільних інститутів. В її основі – ідея про пріоритетність сімейного виховання, відповідальність батьків за виховання дітей та допоміжну, доповнюючу роль соціальних установ у цьому процесі. Педагогічна література з проблем сімейного виховання цього періоду містить глибокий аналіз народної системи українського родинного виховання, що складалась віками (М.Г. Стельмахович, П.М. Щербань).

Народна педагогіка залишається невичерпним джерелом розвитку педагогіки сімейного виховання. Історія розвитку людства, окремих держав, кожного народу характеризується певними поглядами на виховання дітей, можливостями здійснення освітнього процесу підростаючих поколінь. Відомі різні теоретичні і практичні підходи до організації процесу виховання дітей: в одних підкреслювались переваги суспільного виховання, раннього вилучення дитини з сім'ї, в інших – надавалась пріоритетність сімейному вихованню, у третіх – визнавалась необхідність поєднання виховних впливів на дитину сім'ї та суспільних виховних інститутів.

Теоретичну основу педагогіки сімейного виховання складає загальна педагогіка. Враховуючи, що предметом дослідження загальної педагогіки є процес виховання

людини, педагогіка сімейного виховання вивчає закономірності і особливості останнього в окремій соціальній підсистемі суспільства – сім'ї.

Специфіка предмета дослідження визначає головні завдання дисципліни, а саме:

- 1) розробка теоретичних основ сімейного виховання;
- 2) обґрунтування співвідношення сімейного і суспільного виховання, розробка технологій ефективної взаємодії професійних педагогів і батьків;
- 3) пошук ефективних форм, методів, засобів підвищення педагогічної культури батьків;
- 4) дослідження шляхів упровадження наукових досягнень у практику сімейного виховання.

На сучасному етапі розвитку науки відбувається систематизація теоретичних та практичних надбань у цій галузі, подальша розробка понятійного апарату, удосконалення методів дослідження.

Поступово формується, розвивається понятійний апарат педагогіки сімейного виховання. Крім загальноприйнятих педагогічних термінів: процес сімейного виховання, його закономірності, принципи, напрями, зміст, методи, засоби, у підручниках і посібниках розглядаються поняття „виховний (педагогічний) потенціал сім'ї” (Б. Ковбас, В. Костів, Т. Кулікова); „педагогічна культура батьків” (Т. Кулікова, А. Марушкевич, П. Щербань); „культура сімейного спілкування” (Т. Кулікова, А. Марушкевич, П. Щербань, В. Семиченко, В. Заслуженюк); „батьківський авторитет”; „батьківська влада”; „батьківська любов”; „оптимальна батьківська позиція” (А. Захаров, А. Співаковська); моделі неправильних підходів до виховання (С. Соловейчик) тощо. Значна увага приділяється характеристиці структури сім'ї та суб'єктів виховного процесу в родині (матері, батька, бабусі, дідуся, братів, сестер, інших родичів). Детально аналізується проблема взаємодії сім'ї та інших соціальних інститутів (Б. Ковбас, В. Костів, Т. Кулікова, А. Марушкевич). Педагогіка сімейного виховання спирається на соціологічні поняття – „сім'я”, „функції сім'ї”, „типи сімей” тощо.

Педагогіка сімейного виховання широко використовує також надбання психології сімейних стосунків: поняття „структурна” і „психологічна” деформація сім'ї (Н. Бордовська, А. Реан); механізми виховання (Л. Шнейдер), стилі батьківської поведінки (І. Дубровіна), стилі (тони) пред'явлення вимог (мовленнєвого впливу на дитину) (Т. Кравченко, І. Трубавіна), описи ставлення батьків до дітей (О. Карбіков, О. Насонова, Н. Варга та ін.), типи сімейних стосунків (А. Петровський), типології неправильного виховання (В. Гарбузов, Е. Ейдемільер, А. Захаров, А. Личко), сімейні конфлікти та шляхи виходу з них.

Окремі з цих понять нечітко окреслені, подані описово, не завжди узгоджуються з системою педагогічних понять, що свідчить про необхідність їх уточнення у подальших дослідженнях.

Сучасний період розвитку педагогіки сімейного виховання характеризується гуманістичним спрямуванням процесу родинного виховання. Відповідно, поряд з традиційними принципами виховного процесу: цілеспрямованості, науковості, узгодженості виховних впливів, досліджуються принципи гуманності (побудова стосунків з дитиною на основі довіри, взаємоповаги, співробітництва, любові, повага до прав дитини на знання і незнання, помилки, власність) й активності вихованця (надання дитині права вибору і прийняття самостійних рішень, стимулювання і підтримування прагнення дитини до ініціативи, творчості, експерименту) (О. Кононко, Т. Кулікова, В. Семиченко, В. Заслуженюк). Згідно з останнім принципом батьки мають вчити дитину розраховувати на власні сили, покладатись на себе у різних життєвих ситуаціях.

Недостатньо розкриті питання щодо організації поведінки і діяльності дитини в сім'ї. Організуючи будь-яку діяльність дитини в сім'ї (ігрову, навчальну, трудову), батьки можуть спиратись на виділені Т. Строковою види підтримки і допомоги дітям. Серед них:

а) заміщення – виконання роботи за дитину (трудових операцій, навчальних завдань, прикладів, задач);

б) копіювання, наслідування дорослого – дорослий демонструє правильне виконання роботи за принципом „роби як я”, дитина відтворює його дії;

в) запобігання, застереження – попередження неправильних рішень дітей у конфліктних ситуаціях з однолітками і дорослими, підстрахування;

г) співробітництво – спільне планування діяльності, співтворчість дорослого і дитини в реалізації задуманого;

д) ініціювання активності – створення умов для вільного індивідуального вибору дитиною способів рішення проблем (принцип М. Монтесорі „допоможи мені це зробити самому”).

Обираючи той чи інший спосіб підтримки і допомоги, батьки мають аналізувати його виховний ефект. Застосування батьками запропонованих Т. Строквою різних видів підтримки і допомоги дитині дозволить поступово реалізувати у сімейному вихованні принципи гуманності і активності дитини з урахуванням індивідуальних та вікових її особливостей, допоможе організації спільної діяльності батьків і дітей (на відсутність якої у сучасних сім'ях вказують більшість дослідників).

Для розвитку педагогіки сімейного виховання як науки особливе значення мають психолого-педагогічні дослідження щодо використання методів сімейного виховання (А. Кузьмінський, В. Омеляненко, Т. Кравченко, І. Трубавіна), проте, цей матеріал мало представлений у навчальних посібниках з педагогіки сімейного виховання.

На наш погляд, недостатньо уваги приділяється й аналізу понять дитячої субкультури, ігор та іграшок дітей. Як правило, така інформація подається фрагментарно, не аналізується детально. Дослідження дитячої субкультури, дитячої гри представлені лише у навчально-методичному посібнику за редакцією А. Марушкевич [5].

Гра залишається одним із важливих видів діяльності дитини, залучаючись до якої остання інтеріоризує соціокультурний досвід попередніх поколінь. Гра має великий педагогічний потенціал, активізує природні резерви людського організму, розвиває емоційну сферу, виявляє унікальність, неповторність особистості, полегшує входження дитини у світ знань, залучає її до навчання і праці. Щодо тенденцій розвитку сучасної дитячої гри у психолого-педагогічній літературі відмічається втрата розвивального і творчого її характеру. Гра змінюється кількісно і якісно: зростає кількість нових ігрових форм, на зміну традиційним іграм у вигляді колективних, творчих, предметних приходять електронні, комп'ютерні, віртуальні. Проте, такі ігри позбавляють дитину головного – можливості спілкування з іншими людьми, спрямовують її у нереальний, віртуальний світ, вплив якого на психіку дитини (і людини взагалі) недостатньо вивчений. Гра поступово перетворюється із засобу соціалізації дитини у фактор соціальної ізоляції, відчуження, індивідуалізації людського буття (Є. Репрінцева).

Оглядом висвітлені у підручниках і посібниках з педагогіки сімейного виховання питання, пов'язані із виховним середовищем сім'ї, тенденціями його розвитку і особливостями впливу на дітей. Виховне середовище сім'ї [4] визначається як оточення, в якому природно організовується життєдіяльність дитини. Для людини як соціальної істоти середовище відіграє провідну роль у становленні особистості, є одночасно і умовою, і джерелом розвитку. Роль середовища у процесі формування особистості досліджувалась у психолого-педагогічній літературі (Л. Виготський, Ш. Амонашвілі та ін.). Лише у посібнику [4] аналізуються складові виховного середовища сім'ї: предметно-просторова та соціально-поведінкова.

Таким чином, розробка теоретичних основ педагогіки сімейного виховання має спиратися, перш за все, на фундаментальні педагогічні поняття. Включення в систему понять дисципліни психологічних і соціологічних термінів можливе лише за умови обґрунтування зв'язків останніх з педагогічними категоріями.

Важливим питанням залишається узгодження змісту дисципліни у різних посібниках відповідно до предмету і завдань дослідження науки.

Потребують подальшого осмислення і систематизації у навчальних посібниках з дисципліни етапи розвитку цієї науки, історичні надбання у галузі сімейної педагогіки як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, народного педагогічного досвіду.

Література

1. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: Навч. посіб.: У 3 т. – Івано-Франківськ, 2006. – Т. 2: Основи родинного виховання. — 288 с.
2. Кравченко Т.В., Трубавіна І.М. Допомога батькам у вихованні дітей. – К.: Держслужба, 2005. – 100 с.
3. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 324 с.
4. Куликова Т. Семейная педагогика и домашнее воспитание. – М., 2000.
5. Родинна педагогіка. Навч.-метод. посіб. / За ред. А.А. Марушкевич. – К.: ПАРАПАН, 2002. – 216 с.
6. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: Навч. посіб. – К., 1996. – 283с.
7. Щербань П.М. Пам'ятай ім'я своє: Заповіді сімейної педагогіки: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2006. – 191 с.

УДК 364.62: 37

Є.Г. Дєдов

ДО ПИТАННЯ РОЗРОБКИ КРИТЕРІЇВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

***Анотація.** У статті обґрунтовуються критерії оцінювання рівня професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до менеджменту соціальної роботи.*

***Ключові слова:** професійна підготовка соціальних працівників, менеджмент соціальної роботи.*

***Аннотация.** В статье обосновываются критерии оценивания уровня профессиональной подготовки будущих социальных работников к менеджменту социальной работы.*

***Ключевые слова:** профессиональной подготовки социальных работников, менеджмент социальной работы.*

***Annotation.** The article highlights the problem of estimation criteria of the future social workers vocational training by means of selection knowledge, skills, professional qualities.*

***Key words:** social teachers' professional training, manager of social work.*

Соціальна робота, як і будь-який інший вид професійної діяльності, потребує відповідного управління. У нових економічних умовах все більш актуальною стає ідея впровадження в соціальну роботу такого виду управління як менеджмент. Ця тенденція відображає нагальну потребу соціальних служб у формуванні фахівців нового класу, здатних вирішувати складні управлінські проблеми. Уміння ризикувати в нетипових ситуаціях, уміння приймати рішення, вміння працювати в команді, чутливість до інновацій, уміння управляти конфліктами – ось далеко не весь перелік якостей, якими має володіти спеціаліст із соціальної роботи.